

Atf/Cite: Ak, M. A. (2023). Rol teorisinin ontolojik güvenlik boyutunun incelenmesi: Vladimir Putin'in Balkanlar Politikası: Sırbistan örneği. *İctimaiyat*, Osmanlı'dan Günümüze Balkanlar Özel Sayısı, ss. 179-199.

Sosyal Bilimler Dergisi | Journal of Social Sciences
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ictimaiyat>

Başvuru / Recieved:
20 / 06 / 2023

Kabul / Accepted
28 / 09 / 2023

DOI: [10.33709/ictimaiyat.1317613](https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1317613)

Rol teorisinin Ontolojik Güvenlik Boyutunun İncelenmesi: Vladimir Putin'in Balkanlar Politikası: Sırbistan Örneği

Analyzing the ontological security aspect of role theory: Serbia in Vladimir Putin's Balkan Policy

Mehmet Ali AK^a

Öz

Ontolojik Güvenlik iç kaynaklı varlığa dair tüm soyut ifadelerin güvenliğinin sağlanmasını ifade eden alternatif bir güvenlik anlayışıdır. Devletler dış politika davranışlarında benliğin/kimliğin korunmasını çıkar ve rasyonel politikalarından öncelikli algılayabilirler. Kimlik-devlet ilişkisinin bir stratejik amaç için eklemlendiği devletlerde bu durum daha çok gerçekleşmektedir. Rusya kimlik siyasetini bölgesel ve küresel düzlemde uygulamış, anlatılarını ve rutinlerini bu minval üzerinde gerçekleştirmiş bir devlettir. Dolayısıyla, öz/benliğin korunmasını diğer birçok rasyonel hedeflerden daha üstün tutmaktadır. Vladimir Putin, modern Rusya siyasetine eklemlenmiş kimlik siyasetini kişilik özellikleriyle bütünleştirmiş bir liderdir. Rol teorisinde yer alan liderin kimliğinin devlet politikalarına tesir etmesi anlayışı da Putin ve Rusya örneğinde makalede analiz edilmiştir. Sırbistan, Rusya'nın özellikle Putin iktidara geldikten sonra kimlik siyasetini uyguladığı en önemli Balkan devletidir. Slavlık, Ortodoksluk, Tarihi birliktelik, Ortak Stratejik amaçlar, Avrupa-şüphencilik gibi söylemler ile ortak anlatılar ve rutinler oluşturulmuş ontolojik güvenlik Batı bloğuna karşı sağlanmaya çalışılmıştır. Makalede, Putin'in kimlik özellikleri Rusya'nın davranışlarıyla bütünleştiği düşüncesinden hareket ederek, anlatıların liderin oluşturduğu anlayış ile inşa edildiği tezini de savunarak Sırbistan üzerinden bir örnekleme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Ontolojik Güvenlik, Kimlik, Rol Teorisi, Vladimir Putin, Sırbistan

Abstract

Ontological Security is an alternative security understanding that expresses the security of all intangible expressions of internal origin. States may perceive the protection of self/identity as a priority over rational policies in their foreign policy behaviors. This situation is more common in states where the identity-state relationship is articulated for a strategic purpose. Russia is a state that has implemented its identity politics on a regional and global level and has realized its narratives and routines on this basis. Thus, it places self-preservation above most other rational goals. Vladimir Putin is a leader who has integrated identity politics into modern Russian politics with personality traits. The understanding of the influence of the leader's identity on state policies, which is included in the role theory, is also analyzed in the example of Putin and Russia. Serbia is the most important Balkan state in which Russia has implemented identity politics especially after Putin came to power. Common narratives and routines have been created with discourses such as Slavism, Orthodoxy, Historical unity, Common Strategic purposes, Euro-skepticism, and ontological security has been tried to be provided against the Western bloc. In the article, an example has been made through Serbia by defending the thesis that the narratives are built with the understanding created by the leader, acting on the idea that Putin's identity features are integrated with Russia's behaviors.

Keywords

Ontological Security, Identity, Role Theory, Vladimir Putin, Serbia

^a Arş. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü. Bursa/Türkiye. Research Assistant. Bursa Uludağ University, Faculty of Economics and Administrative, Head of International Relations Department. Bursa/Türkiye Email: mehmetaliak@uludag.edu.tr
(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License ile lisanslanmıştır.

İctimaiyat Dergisi, lisanslama politikası ile telif hakkının ve kullanıcı haklarının açık olmasını sağlar. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. / Journal of İctimaiyat Magazine ensures that copyright and user rights are open with its licensing policy. Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

1. Giriş

Rus toplumunda Knezlikten imparatorluk aşamasına kadar liderin etkisi toplumun yapısını değiştirecek ölçüde olmuştur. Örneğin, Vladimir Bizans İmparatorluğu'ndan etkilenerek 10.yüzyılda Ortodoks Hristiyanlığını ilk önce kendi bünyesinde seçmiş daha sonra topluma aktararak Rus toplumunu Hristiyanlaştırmıştır. Diğer taraftan, I. Petro, batı değerlerini kuşatıcı bir şekilde Rus toplumunda sindirmeye çalışmış ve Rus devletini batı tarzı reformlarla imparatorluk aşamasına taşımıştır. Vladimir Lenin, 1917 Bolşevik devrimi ile bir Sovyet sistemi kurarak sosyalist kimlik dönüşümünü bütün topluma benimsetmiştir. Aynı zamanda, Vladimir Putin ile Rus toplumu modern bir niteliğe bürünerek küresel yapıda hem ekonomik hem sosyal hem de geleneksel bakış açılarını bir arada harmanlayarak melez ve dengeli bir yapı oluşturmuştur.

Balkan bölgesi birçok devletin karakteristik özelliklerinden etkilenmiştir. Modern dönemde güç ilişkilerinin en önemli bölgeleri olan Avrupa, Akdeniz ve Batı Asya'nın stratejik olarak merkezi konumunda yer aldığı için devletler bölgeye egemen olmak istemişlerdir. Bu yüzden ki, devletler Balkanlardaki güç mücadelesinden dolayı sürekli bir çatışma haline girmişlerdir. Çünkü Balkanlar semavi dinlerin hepsinin kutsal yapılarının bulunduğu tarihi zenginliklerle dolu çok kimlikli bir karışımdır. O yüzden Balkan toplumları birbirlerine eklenmişlerdir ancak güvenlik politikaları ile kendi kimlik değerlerini milliyetçi ve muhafazakâr bir anlayış ile korumaya çalışmışlardır. Sınırların tam olarak kalıcı bir şekilde belirlenemediği devletlerin komşu devletlerden toprak hakkı iddia etmesi en büyük sorunlardan biridir. Bu yüzden, Balkan toplumları kimlik değerlerine çok bağlı ve muhafaza etmeye yatkın bir özelliğe sahiptirler. Uluslararası sistemde geleneksel olarak aynı kimlik değerlerine sahip toplumlar çoğu zaman birlikte bir küme oluşturur. Bazı değişkenler bu kümelenmeyi dağıtsa bile nihai sonuç sistem düzeyinde değişmemektedir. Balkan devletleri liderden daha çok sistem ideolojilerinin etkisi altında kalmıştır, liderler sadece uluslararası politikaya hakim sistem verilerinin uygulayıcıları olmuşlardır. Toplumunu değiştirecek kadar güçlü liderler gelmişse de etki alanı daha kısa süreli veya nihayetinde sistemle uyumlu olmuştur.

Sovyetler Birliği 25 Aralık 1991 tarihinde dağılmasıyla sosyalist/komünist blok çökmüştür. Bu durum, sadece Sovyetler Birliğini değil etrafındaki bütün ideolojik mirasçıları da etkilemiştir. Bu olayla birlikte, Sovyetler Birliği yıkılarak 15 devlete parçalanmıştır. Devletler bir ideolojinin yıkılması ile birlikte yeni bir kimlik arayışına girmişlerdir. Sovyetlerin ardılı olarak kabul edilen Rusya Federasyonu hangi kimliği benimseyerek yola devam edeceği noktasında karmaşık bir sürece girmiştir. Aynı şekilde Sovyetlerin etkisinde olan Balkan bölgesi de özellikle Yugoslavya federasyonunda hâkim ideoloji olan sosyalist düşünceden sıyrılarak milliyetçi bir tarafa yönelmiştir. Balkan uluslarının milliyetçi politikaları birçok krize ve çatışmaya sebep olmuştur. Her ulus bağımsız ve egemen bir devlet kurma amacıyla milli öz benlik yaratmaya çalışmış ve bunun için savaş ve çatışma süreçlerini göze almıştır. Yugoslavya krizlerinde bağımsızlıklarını kazanan devletler aslında Sırbistan'ın irredantist siyaseti karşısında kendi toplumlarını koruma ve kurtarma amacıyla çatışmalara taraf olmuşlardır. Bu siyaset uluslararası toplum tarafından sindirilmiş olmasına rağmen hala Sırbistan siyasetinde var olan aşırı milliyetçi kanat tarafından savunulmaktadır. Gerek iç siyasetindeki aşırı milliyetçi gruplar ve partiler gerek Sırbistan'ın bölgede güçlü bir devlet olma isteği gerekse Rusya'nın Balkan politikaları Sırbistan'ın tam anlamıyla istikrar kapsamında hareket edeceğine dair şüpheleri beraberinde getirmiştir.

Nitekim Sırp'ların bölgede otoriterleşmesi ve merkezileşmesi bölgenin istikrarı açısından risk oluşturmuştur (Clark, 2008: 3-8).

Sırbistan 2000'li yılların başında demokratik bir dönüşüm içerisine girmiştir. Belli oranda bu dönüşüm ilerlese de sosyal olarak Sırp ulusunun tam anlamıyla dönüşümü içselleştiremediği ve hala uzlaşılabilen gri alanlarda Avrupa kimliğiyle çatışması konuyu tartışılabilir hale getirmiştir. Avrupa şüpheci tarafların ulusal birliktelik ve tarihi ortak olarak algıladığı, Pro-european tarafın ise AB'ye karşı dengeleyici unsur olarak gördüğü Rusya, 2000'li yılların başında kendi kimlik bunalımını henüz aşmaya çalışmaktayken Sırbistan'ın Avrupalılaşma sürecine engelleyici bir tavır takınmamıştır. Aksine demokrasinin ve liberal politikaların gelişmesi için destek vermiştir (Patalakh, 2018: 497). Aynı zamanda, bu süreçte Rusya, Sırbistan'a ekonomik yatırımlar yaparak hem bölgede Sırbistan'ın güçlenmesini sağlamış hem de doğal gaz ve petrolü Sırbistan üzerinden bölgeye ve Avrupa'ya aktarmıştır. 2008 yılında Kosova'nın tek taraflı bağımsızlığı konusunda Rusya BM Güvenlik Konseyinde ret oyu vererek Sırbistan'ı desteklemiştir. AB'nin Balkan genişlemesi sonucunda Rusya'nın etkinliğinin bölgede azalması üzerine Rusya ortak kimlik politikalarını devreye sokarak başta Sırbistan üzerinden bölgede varlığını sürdürmeye devam etmiştir (Hasa, 2019: 8-9). Bu Makalenin amacı Rusya'nın Vladimir Putin dönemi Sırbistan siyasetinin Balkan bölgesine etkisini ontolojik güvenlik teorisi kullanarak analiz etmektir. Tarihi, kültürel ve geleneksel anlamda ortak kimlik arayışları çerçevesinde benzer anlatılar ve rutinler oluşturan iki ülkenin lider düzeyinde fiziki güvenlikten çok öz/benliğini koruma siyaseti uygulaması teorisinin uygulanabilirliğini desteklemektedir. Vladimir Putin dönemi Rusya'sının kimliğin güvenleştirilmesine dair siyaseti Balkan bölgesindeki en önemli müttefiki olan Sırbistan'ın bölgedeki çatışma süreçleri ile uyumlu hale gelmektedir. Her iki devlette ortak kimlik değerlerini aynı amaç için varoluşsal tehdit olarak algılamaktadır. Bu durum da Rusya ve Sırbistan'ı doğal müttefik yapmaktadır. Liderler daha gelenekselci politikalar izledikçe bu uyum ve işbirliği süreçleri daha da derinleşerek rasyonel politikalara rağmen varlığın kimliğinin korunması anlayışını ön plana çıkarmıştır.

2. Rol Teorisi ve Kimlik

Devletler, tıpkı bireyler gibi kimlik inşa süreçlerinde ontolojik güvenliklerini önemser ve istikrarlı durumlarını sürdürmek için "öz" normlarını korumaya çalışırlar. Her devlet belirli korku nesnelere toplumsal ve politik olarak üretir. Bunun temel nedeni dost ile düşman kavramının bilişsel ayrımı ile belirli anlam sistemlerinin kurulması ve hayatta kalma gerekliliğine dayanan açık sınırların oluşturulmasıdır (Kidd & Teagle, 2012: 7). Giddens'a göre ontolojik güvenlik, hayatta yer alan devamlılık/süreklilik beklentisinin hiç sona ermemesi ve olayların bir düzen içerisinde akmasıdır. Bunun sağlanması için bütün temel varoluşsal soruların belli yöntemlerle cevaplanması zorunlu bir ihtiyaçtır, böylece "ben" ve "öteki" ayrımı netleşerek süreklilik ve düzen sağlanacaktır. Derrida'nın belirttiği gibi "tüm kimlikler ancak kendi farklılıkları ile var olabilir ve her kimlik bir anlamda ötekidir ve kendinin ötekisinin karşıtıdır" (Derrida, 2004: 26). Devletler, güvenlik ölçeğinde bu farklılığı/ötekililiği varlığına hangi ölçüde tehdit olduğuna bağlı olarak, kültürel ölçekte ise ortak mirasa sahip olan ve olmayan ayrımı üzerinden değerlendirmektedir. Rumelili'ye göre, devletin fiziksel tehditlerinden ortaya çıkan beka kaygısını ortadan kaldırmak için bir öz-anlatıya ihtiyaç duyduğunu bu sayede üretilen kavramların varoluşsal bir güvenlik alanı oluşturduğunu ifade eder (Browning & Joenniemi, 2017: 32).

Modernleşme sürecinde devletin kimliği ile devleti oluşturan vatandaşların varsayımsal kimliği örtüşmüştür. Ulus- devletlerde oluşturulan ortak bir bilinç/kültür ile her uyruğun devletin kendini tanımlama biçimine benzetilmeye çalışılması geleneksel devlet anlayışında bulunmamaktadır. Modern- öncesi devlet anlayışında meşruiyet uyrukların paylaştığı ortak kimlikten daha çok geleneksel-örfi bir zemine oturtulmaktadır (Süavi, 1999: 23). Siyasi bir toplulukta yurttaşlar için belli ortak kurumların, hak ve görevlere dair tek bir yasanın olması gerekmektedir. Yine topluluk mensuplarının kendilerini özdeşleyecekleri, aidiyet hissi uyandıran bir toplumsal mekân, kesin sınırlarla belirlenmiş toprak parçası ve hukuksal bir bağlayıcı dayanak bulunması gerekmektedir (Smith, 1997: 24). Kimliği belirleyen etmenler olarak ötekilerden farklı olma olgusu ve süreklilik mefhumu ulusal/milli kimliğin temel unsurlarını oluşturmaktadır. Süreklilik, milletin tarihsel köklerini koruyarak sürdürebilmesi, birlik bilincini her nesil üzerinden tesis etmesi ve geleceğe uzanan bir varlık olarak yaşatması olarak tarif edilir. Farklılık ise ortak kültür dinamikleri, somut bir toprağa bağlı olma ve bir topluluk inşa etme iddiasından kaynaklanır, her iki unsur da o toplumun üyeleri ile “yabancılar” ve “ötekiler” arasında bir ayırım noktası sağlar (Guibernau, 1997: 127).

Bu bağlamda, devletler politika seçimlerinde birtakım alışkanlıklara sahiptir. Bu alışkanlıklar sahip olunan norm ve değerler üzerinden biçimlenir. Alışkanlıkların tümü bir anlatı inşa eder ve politika değişim ve dönüşümleri için vazgeçilmez araçlardır. Liderler bu anlatıların bazılarını politika uygulayıcısı olarak seçer ve dış politika süreçlerinde kullanır, bunlar aktif anlatılar olarak tanımlanır. Seçilmeyen anlatılar ya politika yapıcısının kimliği ile uyuşmayan ya da uluslararası sistem için kullanışlı olmayan pasif anlatılardır. Anlatılar siyasi yaşam için kritik öneme sahiptir. Dünyayı anlamlandırmamız ve kendi kimliklerimizi yaratmamız anlatı yoluyla olur. Anlatılar, kesintisiz devam etmesi gereken devlet sürekliliğinin en önemli yapıtaşdır. Biyografik anlatıların en önemli yanı kimlik inşa süreçlerine dayanak noktası oluşturmalarıdır. Subotic, “biyografik anlatılar için devletlerin pratiklerine temel sağlayan teorik altyapılardır” der (Subotic, 2016: 611). Devletlerin neyi niçin yaptıkları; politikalarını ve pratiklerini nasıl değiştirdikleri; Hangi aktörlerle iyi veya kötü etkileşimde bulunması gerektiği; Tehditlerin nasıl öteleneyeceğini ve bekanın hangi yöntemlerle sağlanacağı gibi varoluşsal sorular sorar. Devletlerin kendilerini ontolojik anlamda güvende hissetmelerinin asli unsurları bu sorularla ortaya çıkan biyografik anlatılar ve diğer devletlerle ilişkilerindeki rutinlerdir. Hart’a göre anlatılar, belirli ulusal değerleri oluşturmak, dayanışma duygusunu teşvik etmek ve içsel mekanizmaların birleştirici gücü olma açısından ontolojik güvenliğin sağlayıcısıdır. Nitekim siyasi aktörler, anlatılardan siyasal metin yapma sürecinde takipçilerini belirli bir politikaya ikna etmek için bu anlatıları manipüle edebilir. Günümüzün belirli politik noktalarını düzenlemek için toplu olarak hatırlanan tarihi ele geçirirler ve yönlendirirler. Wertsch’e göre anlatılar tek başlarına var olmazlar, onlar sadece yorumlama araçları değildir. Günlük söylem, diyalog ve retoriğe gömülüdürler ve karşılıklı olarak rekabetçi bir ilişki içinde var olurlar (Moulioukova & Kanet, 2021: 833).

Rol teorisi kimlik-dış politika ilişkisini bireye indirgeyerek yönetim mekanizmasına etkisini inceler. Teoriye göre, bireyde karşılık bulan bu kimlik anlatıları devletin stratejilerinin belirlenmesinde önemli bir faktördür. Dolayısıyla birey hangi anlatıları benimserse devletin yönelimleri o ölçüde dönüşür. Rol teorisi dış politika analizinde ilk olarak Holsti tarafından 1970’li yıllarda ortaya çıkmıştır. Teorisyenler o dönemde devletlerin daha çok davranışsalcı örneklemelerini incelerken Soğuk Savaşın iki kutuplu yapısında sistemsel devlet şekilleri kategorize etmiştir. Bu dönemin ardından rol teorisyenleri giderek etkisini arttırarak bu sistemsel/tüzel devlet şekillerinin içerisindeki sosyal rollerinde karar alma mekanizmalarında

etkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Örneğin liderler, arabulucular, elitler/bürokratlar, muhalefetler gibi devlet mekanizmalarında sosyal olarak bir role ve davranışa sahip birimlerin inceleme alanı oluşmuştur (Harnich, 2011: 7).

Rol teorisi, devlet yönetim anlayışının yönetimde bulunan bireyin ya da bireylerin kimlik arka planına göre tasarlandığı kanısına varmıştır. Bu kimlik inşa süreci devleti de etkileyerek toplumun değişmesine ve dönüşmesine yol açar. Bu durum eğer sadece ulusal anlamda meydana gelirse toplumlara, uluslararası alanda gerçekleşirse sistemleri değiştirir. Bazı toplumlar geleneksel olarak lidere itaatkâr davranabilir ve otokratik yönetimleri kabul edebilir. Bu toplumlarda, liderin kimliği daha etkili ve dönüştürücüdür. Çünkü toplum liderin söylemlerine ve politika davranışlarına karşı rıza göstermeyi norm olarak benimsemiştir. Lider ise toplum tarafından seçilme kaygısı yaşamadığı için kararları daha sert ve aceleci alabilir. Böylece, toplum her koşulda liderin kimliğine bürünmeye başlar. Diğer taraftan, liderin kararlarının demokratik yöntemlerle sorgulandığı bir ortamda, liderin kimliği daha az etkilidir. Lider, devletin işleyişinden ve sistemin değişiminden etkilenerek kimliksel davranışlarından ödün vermek zorunda kalır. Burada, devletin sistemi liderin kimliğinden ön plandadır, fakat yine de birbirlerini etkileyen süreçler mevcuttur (Backman, 1970: 312-314).

3. Ontolojik Güvenlik ve Rusya

Laing, psikanalitikte bireyin öz-kimliğinin ve özgürlüğünün ancak şüpheden, kaygıdan ve düzensizlikten uzak bir ortamda korunacağını ifade etmiştir. Krolkowski ontolojik güvenlik arayışının birey düzeyinde incelenmesi gerektiğini çünkü aslında bireylerin inşa süreçlerinde ontolojik güvenlik sağlayan aktörler olduğunun belirtmiştir. İnsan ne olduğunu, nasıl olduğunu ve hangi amaç üzerine yaşadığını açıklayabildiği sürece sağlıklı davranışlarda bulunduğunu gözlemlemiştir. Laing'e göre, ontolojik güvenliğe sahip birey gerçek, canlı, bütün, içsel anlamda tutarlı ve süreklilik arz eden varlıktır. Dolayısıyla, bireyin kimliği ile bütünleşmesi ve topluma entegre olması ontolojik güvenliğinin sağlanması ile gerçekleşir. Bu yüzden, ontolojik güvenlik bireyin sağlanması gereken en temel ihtiyaçlar arasında değerlendirilir. Dolayısıyla, güçlü lider ontolojik güvenliğini birey düzeyinde sağlayan biyografik anlatıların güdümünde hareket ederek devlet davranışlarını şekillendirebilecek reflekslere sahip olur (Gustafsson & Krickel-Choi, 2020: 881).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rusya'nın kimliği üzerine tartışmalar, temel olarak birkaç soru üzerinden yürütülmekteydi. Bu temel sorular şunlardır; Rusya'nın ulusal kimliğinin tarihsel kökenleri nereye dayanmaktadır? Rusya'nın Jeopolitik, Jeo-stratejik ve Jeo-kültürel alanı nerede bitmektedir? Ruslar kendilerini kim olarak tanımlamaktadır? Ve Rusların ötekisi kimlerdir? (Efegil, 2015: 387-389). Bu temel sorular ile Rusya kendi kimliğini ortaya çıkarmaya çalışmış ve uluslararası sistemde varlığını bu ölçüleri dikkate alarak korumaya çalışmıştır. Böylece Rusya, bölgesel ve küresel ölçekte geliştirdiği stratejilerine bir dayanak noktası oluşturmuş ve toplumu bu kimlik çerçevesinde örgütleyerek egemenliğini muhafaza etmiştir. James Bullington, Rusya'nın kimlik arayışı ile ilgili şu sözü söylemiştir. "Hiçbir millet Rusya kadar ulusal kimliğiyle alakalı sorunun cevabını bulmak için bu kadar enerji sarf etmemiştir." Tarihten bu yana, bir taraftan Rusya'nın ulusal kimlik mücadelesi Batı ile olan ilişkisine bağlı bir çerçeve çizerken diğer taraftan Avrasya'nın getirmiş olduğu dilsel, dinsel ve kültürel birliktelik ve yakınlık Rusya'yı kimlik bağlamında tarihi geçmişini ön plana çıkaran bir gelenekselleşme ve millileşme sürecine sokmuştur. Örneğin, Avrasyacılar, Batı ile bütünleşmek veya işbirliğine girmek yerine, Rusya'nın büyük devletlerden biri olarak uluslararası sistemde etkin ve belirleyici bir rol

üstlenmesini istemektedir. Bunun içinse Batı'yı "öteki" olarak tanımlamış "ben" olarak ise Rus, Ortodoks, Slav gibi Avrasya topluluklarını göstermiştir (Dencausse, 2010: 35).

1991-1993 yılları arasında Rusya Michael Gorbaçev'in Sovyetlerin yıkılmasının iç nedenleri arasında gösterilen Glasnost(açıklık) ve Pereoritska (yeniden yapılandırma) politikalarını yine devam ettirmiş ardından yerine gelen Boris Yeltsin ve dönemin dışişleri bakanı olan Andrey Kozirev Liberal-Batıcı bir dış politika izlemiştir. Bu dönemde daha çok vatandaşlığa dayalı, liberal ve Batı ile iş birliğine açık bir model geliştirmiştir. Uluslararası sistemde Batılı devletlerle uyumlu bir politika seyredilmiş, demokratikleşmeye ve kalkınmaya önem verilmiştir (Thorun, 2009: 28-52). 1993-2000 yılları arasında ise seçimleri kazanan Avrasyacı kanat Rus parlamentosu Duma'da çoğunluğu sağlayarak, Rusya'nın yönetiminde söz sahibi olmaya başlamıştır. Daha sonra bu kanat kendilerini "Aşırı Tutucu Milliyetçi" bir kimlik olarak benimsemiş ve bu kimliğe yönelik politikalar izlemiştir. 2000 yılının başından itibaren Rusya'nın dış politikası, Aşırı tutucu milliyetçi kimliğinden "Faydacı Milliyetçilik" kimliğine doğru kaymıştır. Faydacı milliyetçi kimlikte Devlet başkanlığına gelen Vladimir Putin, Batı ile ekonomik iş birliğinin olması gerektiğini savunurken, dış politikada Avrasyacıların jeopolitik söylemlerini seslendirmeye, tarihsel kökene ve geleneğe bağlı kalmaya, aynı zamanda Rus kültürünü muhafaza etmeye ve yüceltmeye devam etmiştir. Putin, faydacı milliyetçi kimlik anlayışında çok yönlü bir dış politika izlemiştir. Batılı devletler ile kurumsal iş birliğini derinleştirirken, Orta ve Doğu Asya ile bölgesel ve küresel örgütler kurarak ilişkilerini daha kurumsal bir noktaya getirmiştir. Aynı tarihe ve kültüre sahip ülkelerle kimlik siyasetini kullanarak birlik olma düşüncesini söylemlerle destekleyerek Batı ile sorun yaşayan bazı devlet yönetimlerine destek vermiş ve Batı'ya alternatif olma siyasetiyle bölgeleri domine ederek daha etkin bir dış politika anlayışı geliştirmiştir (Spechler, 2010: 35-50).

Putin, Rus iç ve dış politikasına doğrudan müdahale edebilen bir karaktere sahiptir. Bu karakterin oluşumunu 3'e ayırabiliriz. İlk olarak, Putin vatansever ve milli değerlere bağlı bir aileden gelmektedir aynı zamanda Sovyetler Birliği döneminde yasak olmasına rağmen Ortodoks Kilisesinde vaftiz edilmiştir. Bu etmenler Putin'in manevi ve ulusal değerlerine katkı sağlamış ve kimliğinin bir tarafını oluşturmuştur. İkinci olarak, Leningrad Devlet Üniversitesinde aldığı hukuk eğitimi yanında yüksek lisansını ekonomi alanında tamamlaması ve özellikle enerji üzerine yazmış olduğu tezler Rus enerji diplomasisinin ve anayasal düzene bağlılığın en önemli göstergelerindendi. Putin'in kimliğini oluşturan son etmen ise 1975-1990 yılları arasında Rus istihbaratı olan KGB'de çalışmış olmasıdır. Bu süreç Putin'in devletin işleyişini öğrenmesine, stratejik sahalarda görev alarak devlet adına çalışmasına ve derin devlet mekanizmalarında bulunarak görünenin arka yüzüne bakmasına neden olmuştur (Onay,2008: 271). Tüm bu kimlik yapılanmaları Rusya Federasyonu'nun geçiş dönemini tamamlayarak tekrar küresel politikada söz sahibi olan bir devlet kimliğine dönüşmesinin yapıtaşlarını oluşturmuştur. Çünkü bu üç karakter 21. yüzyıl Rus iç ve dış politikasının temellerini oluşturmuştur. Birincisi, milli ve manevi değerlerine bağlı her şeyden önce devletin bekasını önde tutan bir anlayış. İkincisi, anayasal düzene bağlı, uluslararası enerji piyasasının çoğunu elinde bulundurarak ekonomik ve yeri geldiğinde bunu bir politik araç olarak kullanmayı başaran bir yapı. Üçüncüsü, Ulusal ve uluslararası istihbarat mekanizmalarının kullanımı ile gerek yurt içinde oligarkların devlet üzerindeki etkisinin azaltılması gerek uluslararası alanda stratejik üsler kurulması noktasında bir politika üretimi. Bu üç karakter 21. yüzyıl Rusya'sının modern kimliğini oluşturmuştur. Dolayısıyla Putin liderliğindeki Rus devlet kimliğinin ontolojik güvenliğini sağlayan ana unsurlar da bu şekilde oluşmuştur.

Vladimir Putin yönetimindeki Rusya'nın ontolojik güvenliğinin sağlanması noktasında kaygılar üreten bazı bölgeler bulunmaktadır. Bu bölgeleri Doğu Avrupa özellikle Ukrayna, Balkanlar, Orta Asya olarak değerlendirebiliriz. Vladimir Putin bu bölgelerde hem jeo-stratejik hem de jeo-kültürel olarak var olmak adına aktif bir dış politika izlemiştir. Bu bölgeleri tanımlayan her unsuru Rusya'nın ontolojik güvenlik konusu yaparak kapsayıcı ve tahammülsüz bir anlayışla hareket etmiştir. Bu bölgelerden biri olan Balkanlar, hangi dini, etnik, sosyal ve ulusal yapıları sahiptir? Ve "Balkan" kimliği neye karşı oluşturulmuştur? Vladimir Putin için nasıl bir konuma ve öneme sahiptir? Bu sorular ile Balkan kimliğinin ontolojik unsurları incelenecektir.

4. Vladimir Putin'in Balkanlar Güvenlikleştirilmesi

Balkanlar, belli bir coğrafi alanla tanımlanan, kültürel çeşitliliği olan, çeşitli dinleri ve dilleri bünyesinde barındıran çok yapı-aktörlü bir kimlik yapısına sahiptir. 1990'lı yıllarda Balkanlar birçok etnik çatışmanın ve savaşların yaşandığı tansiyonun çok yüksek olduğu bir bölgedir. Avrupa Birliği, bölgesel yakınlığından ve tarihsel tecrübelerinden dolayı savaşların ve çatışmaların Avrupa'ya tekrar sıçramasından endişe duymuş, bununla birlikte bir üçüncü dünya savaşı senaryolarının nükleer silahların olduğu bir dünyada küresel ölçekte bir yıkıma neden olabileceğine kaygı ile bakmıştır. SSCB sonrası, AB öncelikle Batı Balkanlar ülkelerine kültürel ve siyasal birliktelik fikri ile yeni bir vizyon kazandırdı. Rusya'nın bölgeden yerel unsurlar tarafından atılmaya çalışılması AB'ye çok büyük bir avantaj sağlamıştır ve AB bu avantajı çatışmalara ve savaşlara müdahil olarak daha da etkinleştirmiştir. Siyasal ve ekonomik olarak liberal bir geçiş dönemine giren Balkan bölgesi AB'nin genişleme sahasına girmiştir. Bu amaç belirli kriterler ölçüğünde aktif bir bölge siyaseti ile gerçekleştirilmiştir (Derman, 2017: 562).

Rusya savaş döneminde Sırlara arka çıkmıştır. Fakat bu durum tarihi ve kimliksel bir misyondan dolayı değildir, çünkü Rusya, savaşın başladığı dönemde Boris Yeltsin ve Andrey Kozyrev liderliğinde Atlantik kimliğini devreye sokmuş ve daha Batı'ya yakın liberal politikalar izlemiştir. Fakat Batı'dan olumlu bir yanıt alamadığı için hatta Batı'dan dışlayıcı bir karşılık gördüğü için ve halk tabanından gelen milliyetçi söylemlerden dolayı politikasını değiştirmiş ve Balkanlardaki varlığını en azından Sırlara verdiği destekle sürdürmek istemiştir. SSCB ve Yugoslavya'nın sosyalizm sonrası uluslararası siyasette gördükleri muamelelerin aynı olması iki halkı kader birliğine itmiştir. Örneğin, çok etnikli iki eski sosyalist devletin çözülmesiyle, ayrılan cumhuriyetlerde Rus karşıtı ve Sırp karşıtı duyguların baş göstermesi, tarihte iki halkın ortak kimlikle hareket etmeleri (Rusya'nın Slavların koruyuculuğu, Sırların Balkan Slavlarının liderliğini üstlenmesi ve Ortodoks Hristiyanlığını savunulması) ve kendi devletleri içerisindeki ayrılıkçı hareketlere karşı ortak tutum bunun göstergesi olmuştur (Vujačić, 2015: 20-25).

Putin döneminden önce Rusya'nın Balkan sorunlarına karşı Yugoslavya'nın bütünlüğünü koruyucu, uluslararası örgütlerin süreçlere dahil olması ve uluslararası hukuk çerçevesinde arabuluculuk faaliyetlerinin gerek Devlet Başkanı Yeltsin gerek Dışişleri Bakanları sırasıyla Andrei Kozirev, Yevgeniy Primakov ve Igor Ivonov tarafından gerçekleştirilmesi ve süreçlerin barışla çözümlenmesi için Batı ile ittifak halini almaya çalışmasına rağmen Batı tarafından sürekli dışlanmış ve ihmal edilmiş bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Rus siyasi literatüründe, Balkanlardaki savaşlardan sonra bile barışın ve istikrarın kurulmasında şüpheler hala mevcuttur. Bunun temel nedeni sorunların kökten çözülememiş olmasıdır. Balkanlar gibi ihtilafın çok fazla olduğu bir bölgede devletlerin çözümleri dışarıdan bir destekle sağlamaya çalışması uluslararası siyasetin değişmesi ile kırılğan noktaların tekrar aşınacağı anlamına gelmektedir. Bu yüzden, uluslararası ilişkilerin yönüne göre güç dengelerinin farklılaşması ile

gelecekte çatışmaların tekrar olabileceği ihtimali her zaman bulunmaktadır (Sakwa, 2008: 243-245).

Vladimir Putin iktidara geldiğinde Rusya, Boris Yeltsin'in 1996 yılı sonrası uygulamış olduğu çok aktörlü dünya düzeninin bir aktörü olma yolunda her bölgede var olma kaygısı ile politikalarını yürütmekteydi. Avrasyacılık vizyonu ile çok bölgeli ve Batı ile mücadele düşüncesi çerçevesinde hareket etmiştir. Vladimir Putin iktidarının başlangıcında yayınlanan askeri doktrinde de belirtildiğine göre Rusya artık çok yönlü dünya politikasını izleyerek modern bir döneme girmiş pragmatik ve milliyetçi bir çizgide stratejilerini uygulamaya koymuştur. Putin dönemi Rusya'nın Balkanlar politikasının temel argümanları NATO ve AB'nin Balkan genişlemeleridir. ABD'nin iç politikasında da tartışmalara yol açan bu düşünce Rusya Federasyonu için hayati bir tehdit özelliği göstermekteydi. Bu yüzden, Rusya'nın tekrar uluslararası siyasette güç aktörü olması Balkan ve Doğu Avrupa'dan gelen hem sosyal hem ekonomik hem de güvenlik tehditlerine karşı nasıl bir yol izleyeceği ile ilgili olmuştur (Marozova, 2009: 670-671).

Balkanlardaki çatışmalar, Rus dış politikasını derinden etkileyerek Rusya'nın kutuplaşmasına neden olmuştur. Rusya'nın krizlerdeki dışlanmış konumu ve NATO'nun BM Güvenlik Konseyi'nin onayı olmadan Kosova'da bulunan Rusya tarafından desteklenen Sırlara müdahalesi Balkanlarda aktörlerin arasındaki ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. Rusya'nın Kosova müdahalesi özelinde bütün Yugoslavya krizlerinde sergilediği güçsüz tavır, kendi içerisindeki sosyo-ekonomik ve kimlik problemlerinden kaynaklanmaktadır. Rusya, bu problemleri çözdüğünde avantajlı olduğu Balkan politikasında hem liberal-pragmatik kimliği hem milliyetçi kimliği hem de dini kimliği ile NATO ve AB'ye karşı ekonomik, enerji ve güvenlik olarak üst düzey Rus savunma sanayi ve toplumsal olarak Slav ve Ortodoks kartlarını oynayarak genişlemenin durması ve gerilemesi için stratejik mekanizmalarını öne sürmüştür.

2000 yılında Rusların Batıya karşı olan "geleneksel öteki" kimliği tekrar kamuoyu ve üst düzey siyasetçiler tarafından benimsenmeye başlanmıştır. Bu süreçte Balkanlar'da en etkili faktör NATO'nun genişlemesidir. Rusya, NATO'nun siyasi işlevler üstlenerek ve stratejisini değiştirerek doğuya doğru genişlemesini, kendisine yapılan ikinci bir çevreleme politikası olarak algılamıştır. Bununla birlikte, Balkan devletlerinden gelen katılma talepleri, onları Rusya'nın SSCB zamanından kalan baskıcı kimliğe sahip olduğunu düşündürmüş ve doğudan hala bir tehdit gelebileceğine dair bir endişeye sürüklemiştir. Bu durum ise NATO ve AB'nin hızlı bir şekilde Balkan devletleri ile uzlaşarak Balkanlar'da genişlemesine neden olmuştur.

5. Değişim ve Kimlik İnşası Süreci (2000-2004)

I. Putin döneminde Rusya Balkanlar'da daha pasif bir siyaset izlemiştir. Çatışmalardan çıkan ve bağımsızlıklarını kazanan Balkan ülkelerinin ekonomik ve siyasi entegrasyonunu sağlamak için Batı'ya yaklaşması ve Batı'nın sosyal, ekonomik ve siyasi kültürünü edinmesi, Batı'ya kendini entegre etmek isteyen Balkan ülkelerinin Batı için tehdit olarak gözüken Rusya'dan uzaklaşma siyaseti izlemelerine neden olmuştur. Balkan ülkelerinde demokratikleşme sürecini yöneten liberal siyasi partilerin hızla yükselmesi ve Avrupa yanlı politikalar üretmeleri, Rusya'nın NATO ile ortak ittifak anlaşmaları yapması, Rusya ile müttefik olabilecek ülkelerin Rusya'dan uzaklaşması ve Batı'ya yaklaşması NATO ve AB'nin Balkanlar'daki siyasi entegrasyonunu sağlamıştır (Rose, 2007:100). Rusya'nın Balkan bölgesine müdahale edecek kadar siyasi, ekonomik ve sosyal büyüklüğünün bulunmamasından dolayı Rusya, Balkan bölgesine 2000-

2004 yılları arasında sadece ikili görüşmeler ve ekonomik işbirliği anlaşmaları ile dahil olabilmıştır. Balkanlardaki liberalleşme hareketlerinin milliyetçi düşüncelerin önüne geçmesinden dolayı Rusya, Ortodoks ve Slav ortak tarih ve kültür mirasını politik bir faktör olarak kullanamamıştır. Böylece, Rusya, bölgenin siyasetini belirleyebilecek manevra kabiliyetine erişememiştir. Bu dönemin sonunda NATO ve AB'nin genişleme siyaseti artık Rusya için tehdit olmaya başlamış ve Rusya, NATO ve AB ile arasına mesafe koymuş ve balkanlarda enerjinin politik unsurlarını kullanarak durumu lehine çevirmeye çalışmıştır. Rusya yine de genişlemeyi durduramasa da diğer Balkan devletleri için alternatif oluşturma noktasında stratejik bir güç olmaya başlamıştır. Putin, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında NATO ile işbirliği yapmasına karşın, NATO'nun giderek ortak güvenlik örgütünden daha çok yayılcı politikalar izlemesi Rusya için bir tehdit unsuru oluşturmaya başlamıştır. Bu noktada, Rusya, NATO ile uzlaşının terör boyutuna vurgu yapsa da AGİT, AKKA, AB gibi temeli Soğuk Savaş döneminde Sovyetler aleyhine oluşturulmuş toplulukların mevcut koşullarda tek taraflı olarak blok politikalarını yeniden üreten mekanizmalar haline geleceği ve Rusya'ya karşı kullanılacağından endişe duymuştur (Rynning, 2021:35-36).

Sırbistan için 2000'li yıllar, gerek ekonomik altyapı gerekse toplumsal bilinç noktasında derin sonuçlara sebep olmuştur. Yeni bir kırılma noktasının gerçekleştiği Rusya federasyonunun tekrar Batı ile işbirliği konusunda anlaşması sonucu Sırbistan, yıllardır müttefiki olan Rusya'dan uzaklaşmaya ABD ve AB'ye yakın bir siyaset izlemeye başlamıştır. Bu açıdan, Rusya ve Sırbistan arasındaki kimliksel menfaatler bu dönemde hayatta kalma mücadelesinden dolayı sekteye uğramıştır. Her iki devlette, ulus devletin getirdiği kurumsal oluşumları için mücadele etmiş bölgesel stratejilerini başka bir döneme ertelemiştir. Bunun sonucunda, 2000'li yılların başında gerçekleşen Sırbistan seçimlerinde Sırp halkı AB ve ABD'den gelecek mali yardımlara ve yaptırımların kalkacağına güvenerek Batı kanadına yaklaşmak istemiş ve bu durum Miloseviç'in seçimlerden mağlubiyet ile çıkmasına neden olmuştur (Uzgel, 2017: 61-62).

Miloseviç'in yerine Voyislav Koštunica iktidara gelmiş ve AB liderleri vakit kaybetmeden Biarritz'de yapılan AB zirve toplantısına çağırılmıştır. Koštunica yerel kimliğinden kaynaklı aslında bir Sırp Milliyetçisi olduğu için çoğunlukta olan milliyetçi kanadın desteğini kazanarak Miloseviç'in kaybetmesine neden olmuştur. Çünkü sadece Batı yanlısı bir lider Sırbistan kimliğinde tanımlanan gerçeklere uygun bir yapıya sahip olamayacağından uzlaşma milliyetçiliğine yakın bir aday öne sürülmüş ve bu şekilde seçimler kazanılmıştır. Koštunica, iktidara geldiğinde Rusya'nın Balkanlardan vazgeçtiğini dile getirmiş, 2000 yılı Ekim ayında Vladimir Putin, Sırbistan'a ilk ziyaretini düzenlediğinde onu havaalanında değil federal hükümet binasında karşılayarak diplomatik bir krize yol açmıştır (Kremlin, 2000). 2003 yılında ise Kosova'nın statüsü konusunda Rusya askeri varlığını Kosova'dan çekmiş ve bu maliyetlere katlanmayacağını belirtmiştir. Kosova'nın bağımsızlığı yolunda ikili ve uluslararası anlaşmalara taraf olmaktan da çekilerek bir müdahalesizlik dönemine girmiştir (Russian Foreign Ministry, 2003).

6. Yeniden Yapılanma ve Rutin Oluşturma Dönemi (2004-2012)

Putin ikinci başkanlık döneminde Batı'ya karşı oldukça sert açıklamalarda bulunmuştur. Münih Konferansı'nda ABD'nin tek kutuplu dünya istediğini açıkça belirtmiş ve sert bir dille eleştirmiştir. Putin'in bu ifadesine göre, ABD'nin başka uluslar üzerinde hâkimiyet kurma adına sergilediği uluslararası siyaset, ulusların egemenliğine ekonomik, sosyal ve kültürel müdahalenin artık kabul edilemeyeceğinin göstergesidir. 2006 yılından itibaren ise Batı'yla

doğrudan karşı karşıya gelecek politikalar bütünü oluşturmuştur. Gerek AB ve NATO dışındaki örgütlerde gösterdiği liderlik davranışları gerek enerjiyi politik bir araç olarak kullanması ve caydırıcı mesajlar vermesi gerekse iç politikada Batı müdahalesi olmayacak şekilde egemen demokrasi ve hukukun işletilmesi, Rusya'nın Uluslararası güç mücadelesinde lokomotif olmak istediğini ortaya koymuştur. Örneğin, 2004 Turuncu Devrim sonrasında ABD, AB ve NATO ile ilişkilerini geliştiren Ukrayna'nın doğalgazı 2006 yılında Rusya tarafından kesilmiştir, 11 Temmuz 2006 yılında Karadağ'ın bağımsızlık ilanını tanımıştır, 2007 yılında, ABD'nin ABM (Anti-Ballistic-Missiles) anlaşmasından çekildiğini duyurduktan sonra Rusya da Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşmasını askıya almıştır. Bununla beraber Putin'in ikinci döneminde, AB ile Rusya arasındaki ticari ilişkilerde sürekli bir artış gözlemlenmektedir. 2007 yılında Rusya'nın dış ticaretinin %54 'ü AB ile yapılmıştır. Ayrıca, Rusya'nın gaz ticaretinin %84'ü Avrupa ve Balkan ülkelerine yapılmaktadır (Eurostat, 2014).

Putin ile yükselişe geçen Rusya öncelikle ekonomisini ayağa kaldırarak ABD'nin tek merkezi güç politikalarına sessiz kalmayacağını dile getirmiştir. Her yönden güçlenen Rusya, Balkanlarda da kaybolan mirasını aramaya çalışmıştır. Rusya'nın Sırbistan ile etnik ve dini kimlik kökenlerinden dolayı 2008 yılında ilk misillemesini yapmıştır. Kosova uluslararası alanda birçok ülke tarafından tanınmasına rağmen Rusya tek taraflı bu bağımsızlığı tanımamış Sırbistan'a geçiş dönemindeki yalnızlığını yaşatmamıştır. Rusya, Kosova Parlamentosunun uluslararası hukuk içerisinde kendi kaderini tayin eden halklar temelinde uyguladığı tek taraflı bağımsızlık ilanını uluslararası hukukun ihlali olduğunu belirterek Birleşmiş Milletler teşkilatından bu bağımsızlık girişiminin geçersiz olduğunu ilan etmesini talep etmiştir (Rrustemi, 2020:5-6).

NATO ve AB'nin Doğu'ya doğru genişlemesi ve Kosova sorunuyla uluslararası hukukun tanınmadığı gerekçesiyle Rus siyasi eliti için Balkanlardaki Jeopolitik iddialar tekrar merkeze koyulmuştur. Dünya genelinde Balkanlar özelinde, Rusya'nın dış politika tarzı değişmeye başlamıştır. Karşılıklı kazanım politikasından vazgeçen "kim kimin üzerinden nasıl politika üreterek kazanıyor" ve "her kazanan için bir kaybeden olmalı" stratejilerine meyleden bir dönüşüm seçeneğini uygulamaya başlamıştır. Balkanlar bu noktada, sıfır toplamlı oyun stratejisinin oynanması için en uygun yerlerden biridir ve bir tampon bölgedir. Bu bağlamda Balkanlarda iki tane Jeopolitik alan mevcuttur. Bir tarafta AB sosyal, siyasal ve ekonomik anlamda NATO güvenlik noktasında karşılıklı çıkar ilkeleri eşliğinde Balkanlar'a uygulanan politika, diğer tarafta ise Rusya'nın ontolojik güvenliğini sağlamak için tarih mirası ve hayat sahası olarak gördüğü büyük güç doğasına vurgu yapan çok kutuplu strateji kullanımınıdır (Elbasani, 2008:304-305).

2010 yılının sonunda gerçekleşmeye başlayan Arap Baharı, Rusya'yı tehdit etmeye başlamıştır. Kuzey Afrika ve Ortadoğu devletlerinde meydana gelen iç çatışmalar hızla yayılmış ve uzun süre iktidarda kalan devlet adamlarının teker teker devrilmelerine yol açmıştır. Rusya, Batı'nın bu iç karışıklıklarda etkisinin olduğunu güçlü varsayımlara dayandırarak iç politik istikrarını korumak amacıyla daha merkezî ve milliyetçi politikalar izlemiştir. Muhafız adaylar 2011 Duma parlamentosu ve 2012 Başkanlık seçimleri sonrası tasfiye edilmiştir. Bu tarihten itibaren, Rusya, Balkanlar üzerinde daha milliyetçi partileri destekleyerek alan kazanmaya odaklanmış böyle bir çatışma ortamının yaşanmasını engellemeye çalışmıştır.

Rusya, 2004-2012 döneminde Balkanlar üzerinde uygulamaya başladığı karşılıklı ekonomik işbirlikleri neticesinde enerji ölçeğinde büyük şirketler ile bölgeye girmiştir. Yugoslavya'nın parçalanması sonucunda Rusya ve Balkan devletleri arasındaki bütün doğal gaz antlaşmaları

sona ermiştir. Ancak, 1996 yılında yine de Rus-Sırp ortaklığında Yugorosgaz kurulmuş ve 2006 yılında ise Rusya Sırbistan'a günümüzdeki mavi akım II projesine katılma davetinde bulunmuştur. Güney akım doğal gaz boru hattı projesi ile de Rusya'nın Balkanlar'daki enerji politikası yenilenmiştir. Söz konusu proje 2007 yılında Rus Gazprom ve İtalyan Eni şirketleri ortaklığıyla başlatılmıştır. Karadeniz ve Balkanlar üzerinden Avrupa'ya uzanan hat yaklaşık yıllık 63 milyar m3 bir hacim ile Balkanlar ve Avrupa için çok önemli bir girişimdi. AB'nin tek boru hattıyla enerji ihtiyacının %15'ine karşılık gelmekteydi. Özellikle, Gazprom'un Sırp enerji devi Naftna Industrija Srbije'nin (NIS) mülkiyetinin devralınması ve projeye eklenmesi sonucunda bu girişim Sırbistan için ulusal öneme sahip hale geldi. Böylece, Rus-Sırp ortaklığı enerji yönünden de bölgede giderek daha da derinleşecekti (Akçapa,2020:213-216). Fakat Güney Akım projesi Aralık 2014 tarihinde Bulgaristan ve Avrupa Birliği'nden gelen engeller ve Ukrayna krizi nedeniyle uygulanan yaptırımlar nedeniyle iptal edildi. Projenin yerine Türk Akımı Bulgaristan dahil edilmeden Türkiye üzerinden bir hat çekilerek gerçekleştirildi. Enerji faktörünün yanında, Rusya bölgede özel bankalar açarak para trafiğini kontrol etmeye çalışmış yatırımların sermaye kaynağını doğrudan bölgeye aktarmıştır. Jeopolitik olarak uyguladığı Avrasyacı kimliğin en batısı olarak kabul edeceğimiz Balkanlar Rusya'nın pragmatik siyasetinin önemli bir bölgesidir. Bu dönemde, tohumlarının atıldığı özellikle 2014'ten sonra uygulanan kimlik siyaseti ile AB'nin modern ideolojik araçlarına karşı ontolojik güvenliğinin tesisi noktasında ortak tarihsel miras, etnik beraberlik ve din birliği imajları sunulmuş AB ile Balkanlar üzerinde kimlik çatışmasına girilmiştir.

2003 yılından sonra Yugoslavya Federal Cumhuriyeti lağvedilerek Sırbistan- Karadağ birliği oluşturulmuştur. 2006 yılında Karadağ'da düzenlenen referandumda bağımsızlık kararının çıkmasıyla Rusya'nın birliğin devam etmesine dair söylemlerine rağmen Karadağ ve Sırbistan resmen ayrılmıştır. Sırbistan Cumhuriyeti Başkanı Koştunitsa ülkesini demokratikleşme sürecine sokarak Batı karşısındaki imajını tazelemeyi amaçlamıştır. 2004 yılından itibaren Kosova'nın durumuna dair uluslararası müzakereler başlatılmıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde 11 Mayıs 2004 yılında Kosova'daki durum hakkında görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde, Rusya'nın bağımsızlık taraftarı olmadığını sadece Arnavutların orada yaşamadığını hatta Arnavut olmayan ırkların özellikle Kosovalı Sırpların orada katledildiğini çok etnikli bir yapıya sahip olan Kosova bölgesinin istikrarı ve barışı için görüşmelerin devam etmesi gerektiğini ifade etmiş ve Kosova'daki NATO müdahaleleri sonrası Ortodoks kilise ve manastırları için yeniden yapılandırılmaları destekleyeceğini vurgulamıştır. 2005 yılında Rusya Dışişleri Bakanı Sırbistan ve Karadağ'ı ziyaret ederek Sırbistan-Karadağ Başkanları Boris Tadic ve Vojislav Kostunica ile görüşmüştür. Bu görüşme de yatırımların ve iş alanlarını genişlemesi noktasında anlaşmalar imzalanmıştır. Ayrıca 2 Mart 2006 yılında Sırp ve Rus dışişleri bakanları buluşmasında Rus ve Sırp Ortodoks Kiliseleri temsilcileri de bir araya gelerek Kosova'nın statüsü hakkında müzakerelerde bulunmuşlardır (Russian Foreign Ministry, 2006). 2008 yılında bağımsızlığını ilan eden Kosova'yı uluslararası alanda 100'den fazla ülke tanımaya rağmen tarihi kimliklerinin beşiği olarak gören Sırbistan ve Rusya tarafından tanınmamıştır. Sırbistan, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na Kosova'nın statüsünü taşımış ve uluslararası hukuka aykırılığını iddia etmiştir. Fakat 2010 yılında Birleşmiş Milletler, Kosova'nın bağımsızlığının hukuka aykırı olmadığına karar vermiştir. Bu karar ile Sırbistan'ın Kosova toprakları üzerindeki hak iddiaları sona ermiştir ve AB aracılığı ile ikili anlaşmalar dahi yapılmış AB üyelik süreçlerine katkıda bulunması noktasında ortak mutabakat imzalanmıştır (Sannav, 2017:319-320).

AB sürecine Sırbistan 2000'li yıllarda başlasa da AB ile geri kabul ve Vize anlaşmaları 2007 yılında imzalanmış ve 2008 yılında yürürlüğe girmiştir. 2009 yılında AB'ye başvuru yapmış ve 2012 yılında adaylık statüsü vermiştir. AB, müzakerelerin başlatılabilmesi için Sırbistan-Kosova hattındaki tansiyonun normalleşmesini istemektedir. Yapılan istatistiksel değerlendirmelerde 2009 yılında %65'lik kesim AB üyeliğini olumlu bulurken, 2012 yılında bu rakam %41 olmuş ve ilerleyen süreçlerde daha da düşmüştür (Sannav, 2017:321).

25 Mayıs 2010 yılında Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Moskova'da Slav kökenli devletlerin büyükelçilerini toplayarak tarihi ve kültürel miraslarını korumaya yönelik ortak politikalar üretmeleri gerektiğini çok aktörlü bir dünyaya karşı birlikte hareket etmeleri gerektiğini dile getirmiştir. Slav dayanışması toplantıları sürekli hale getirilmiş her yıl mayıs ayında düzenli olarak devam etmiştir. Rusya- Sırbistan ilişkileri 2004-2012 döneminde hızlı bir ivme yakalayıp istenilen ölçülere ulaşmış Rusya Sırbistan'a uluslararası ve bölgesel dengelerde destek çıkarak Balkanlardaki çıkarlarını en üst düzeyde tutmuştur (Russian Foreign Ministry, 2010).

Demokratik ve kurumsal atılımların fazlasıyla hissedildiği Rusya bu süreçte dış politikasını çok aktörlü hale getirerek Batı'ya karşı bir alternatif oluşturma arayışına girmiştir. Fakat Rusya'nın Balkanlar'da bu yıllarda en büyük eksikliğini hissettiği unsur NATO veya AB gibi uluslararası kurumların olmayışıdır. Bu eksiklik, Balkan Devletleri'nin aynı çatıda politikalar üretecek bir ortamın oluşmamasına neden olmuş ve Rusya ile sadece ikili veya çoklu ekonomik, sosyal ve siyasi anlaşmalar yapabilmişlerdir. Rusya kimi zaman da çok Balkanlardaki Ortodoks Kiliselerinin toplum üzerindeki etkisini kullanarak siyaset üretmeye çalışmış fakat Avrupa Birliği'nin sosyal ve ekonomik noktada Balkan devletleri için bir çıkış yolu olarak görülmüş bu dönemde süreç Avrupa standartlarına uyum sağlama şeklinde gelişmiştir. Rusya'nın, ekonomik yönden ivme yakalaması ve 2008 dünya ekonomik krizinden Avrupa kadar etkilenmemesi Balkan devletlerinin Rusya'ya en azından ekonomi, enerji ve ticaret gibi finansal konularda ihtiyaç duymalarını sağlamıştır. Rusya ise buna karşılık vererek ekonomi alanında Balkan bölgesine entegre olurken sosyo-kültürel alanda da bölgede etkilerini hissettirmeye başlamıştır. Bunun en önemli örneği, 2007 yılında Başkanlık kararnamesi ile kurulan Rus Dünyası Vakfı'dır. Bu vakıf, Rus dilini, kültürünü, tarihini yaklaşık 43 ülkede öğretmek ve bilgilendirmek amacıyla kurulan bir kuruluştur. Etkinliğini sürekli artırarak devlet kurumları ile de bir araya gelmiş Rus kültürünü bölgede yaymaya çalışmıştır. Vakıf, bölgedeki devletlerin kabulüyle 2010 yılından sonra bütün Balkan ülkelerinde aktif olarak çalışmalarını yürütmeye başlamıştır. (Russian World Foundation). Bu anlamda, eğitim çalışmaları Balkanlar'ın sosyo-kültürel anlamda da Rusya'dan etkilenmeye başladığının göstergesidir. Özet olarak, 2004-2012 yılları arasında Rusya Balkanlar özelinde Avrupa ile bir mücadeleye girmiştir. Bu mücadelede, Rusya, Avrupa'nın liberal ekonomik sistemine karşı enerji faktörünü ortaya atarken sosyo-kültürel alanda ise Avrupa değerlerine karşı kendi öz-benliğini yaşatmak için ortak tarihi ve kültürel değerlerini savunarak iki taraflı olarak Avrupa'nın karşısına çıkmıştır.

7. Ontolojik Güvensizlik ve Kaygı Dönemi (2012-2023)

Vladimir Putin, 2008-2012 yılları arasında anayasal olarak 3. Kez Başkan olamadığından Birleşik Rusya Partisinin Başkanı olmuştur. Dimitri Medvedev'in Başkan olmasına destek vermiş ve kendisi de Başbakan olmuştur. Bu süreçte alınan yasal kararlarda Vladimir Putin'in bulunduğu Birleşik Rusya Partisi Mecliste çoğunluk olarak kararları onaylayıcı bir konumda olduğundan dolayı Medvedev ve Putin gerekli olan süreç yönetiminde birlikte hareket etmişlerdir.

Dolayısıyla, yasama gücünü elinde bulunduran Vladimir Putin görev süresinde Rus anayasasında yapılan bir değişiklikle devlet başkanlığının süresini 6 yıla çıkartmış ve eski Başkanların bu makama seçilebilmeleriyle ilgili olan kısıtı kaldırmıştır. Böylece, Putin dört senelik bir aranın ardından 12 sene daha başkanlık yapabileceği hukuksal süreci sağlamıştır (Pacer, 2015:190).

Eylül 2011'de düzenlenen Birleşik Parti Kongresi'nde toplum Dimitri Medvedev'in başkan olarak tekrar aday olacağını düşünürken aynı zamanda Putin'in ülkenin siyasetinden çekileceğini düşünürken 4 Mart 2012 yılındaki seçimlerde Vladimir Putin tekrar 6 yıllığına devlet başkanı seçilmiş ve Dimitri Medvedev başbakan olarak atanmıştır. Bu süreçte, parlamento seçimleri ve devlet başkanlığı seçimlerine hile karıştırıldığı iddiasıyla protestolar düzenlenmiştir. Aynı dönemde gerçekleşen Arap ayaklanmalarının Rusya'ya sıçramasından endişe duyan Putin, ayrıca bu protestoların Medvedev döneminin daha özgürlükçü ve liberal politikalarının sonucu artan Batılı sivil toplumların kışkırtmaları sonucunda gerçekleştiğini anladığı zaman daha da sert önlemler almıştır (Malashenko, 2013:9-12).

Putin'in devlet başkanlığına dönüşünden hemen sonra dış politika anlayışını değiştirdiği görülmektedir. Artık ne geçiş döneminin kimliksiz Rusya'sı ne 2000'li yıllarda Batı'nın tek taraflı politikalarına karşı dirençsiz ve söylemsiz modern Rusya'sı bulunmaktaydı. Ontolojik güvenliğini sağlayıcı biyografik anlatılarla ve rutinlerle hem kimlik krizini hem yakın çevresi olan bölgelere olan entegrasyonunu tamamlamıştır. Fakat bu durum aynı zamanda düşman kimlik üretimini de beraberinde getirmiştir. NATO ve AB'nin hızlı açılımları Rusya'yı ontolojik güvensizlik ve kaygı hissine iterek karşı ittifak politikalarına yönlendirmiştir. 2012 döneminden sonra Rusya'nın uyguladığı dış politika yöntemlerini dört gruba ayırabiliriz; İlk olarak, Rusya, Batı'ya karşı uluslararası örgütleri kullanarak ve liderliğini üstlenip destekleyerek NATO ve AB'ye karşı kurumsal alternatifler üretmeye çalışmıştır. 2012 yılından daha önce olan bu örgütlenmeler artık daha aktif kullanılmaya başlanarak Batı'ya karşı bir kutup oluşturmaya başlamıştır. BRICS ve ŞİO gibi örgütler bu stratejiye örnek olarak gösterilebilir. İkinci olarak, bölgesel çatışmalarda alternatif olma konumunu kullanarak bölgeye entegre olma siyaseti, bunun için gerekli güvenlik, stratejik ve askeri tüm koşullar hazırlanarak çatışmalara müdahil olmak ve hem uluslararası alanda saygınlık kazanmak hem de tüm dünyaya gücünü kabul ettirebileceği bir ortam oluşturmak. Suriye krizi bu konuda örnek olarak gösterilebilir. Arap ayaklanmaları Suriye devletine de sıçramış ve Beşar Esad iktidarı kontrolü kaybederek süreci iç savaşa dönüştürmüştür. Çatışmalarda Rusya, Beşar Esad'ı desteklemiş ve bölgeye entegre olmuştur. Üçüncü olarak, Rusya, bünyesindeki enerji kaynaklarını hem politik hem ekonomik bir faktör olarak kullanmıştır. Bu stratejiyi Avrupa ve Balkanlar'a uygulayarak enerji üzerinden bir güç oluşturmaya çalışmıştır. Son olarak ise, Rusya, çevresindeki ülkelere karşı 2014 yılında Kırım'ın Rusya'ya ilhakında uyguladığı kimlik siyasetini genişleterek geleneksel, kültürel, dilsel ve dinsel olarak ortak tarihi mirasa sahip ülkelerin içerisindeki milliyetçi ve sağ siyasi grupları destekleyerek devletlerin politikalarında bir varlık kazanmayı başarmıştır.

Rusya 2012-2019 yılları arasında 4 ana stratejisini genişleterek dünyanın bütün bölgelerinde uygulamaya çalışarak ülkelerin bulunduğu stratejik ve ideolojik konuma göre dış politikasını geliştirmiştir. Balkan bölgesine ise bu dönemde son iki stratejiyi kullanarak entegre olmuştur. Hem enerjinin ekonomik ve politik bir faktör olarak kullanımı hem de kimliksel olarak etnik, dilsel ve dinsel ortaklıklar, ayrıca Balkan bölgesinin kimlik siyasetinin uygulanması noktasında

yeterince uygun oluşu Rusya'nın stratejilerinin bu yönde olmasını sağlamıştır (Lanteigne, 2018: 122-124).

6.1 Putin Doktrini

Vladimir Putin 2012 seçimlerinden önce Putin doktrini denilen yeni güvenlik stratejisini açıkladı, bu açıklamadan sonra Rusya'nın dış politikasında bariz değişiklikler meydana gelmiş ve bu anlayış günümüze kadar devam etmiştir. Putin, başkanlığı elde ettikten sonraki ilk dönemde Rus yaşam ve kültürünün kendine özgü ve muhafazakâr yapısına vurgu yapmıştır. Rus Hristiyan Ortodoksluğu kamusal alanda giderek artan bir önem kazanırken bu durum Putin'in yozlaşmış Batılı ve Avrupalı hayatları Rusya'daki temiz ve kutsal yaşamla karşılaştırmasına örnek teşkil etmiştir. Putin'in amacı "binlerce yıldır her ulusun manevi ve ahlaki temelini oluşturan geleneksel değerleri, geleneksel ailelerin, dini yaşam da dahil olmak üzere gerçek insan hayatının evrensel değerlerini savunmaktır." (Yılmaz, 2020: 112). Bu minvalde, Vladimir Putin dış politika anlayışında da Rus değerlerinin olduğu her bölgeye kimlik siyaseti uygulamak için çalışmalar başlatmıştır. 2012 yılındaki Putin Doktrini ile 2014 Yeni Askeri Doktrini bu anlamda yumuşak ve sert gücün nasıl uygulanacağına dair stratejileri ortaya koymuştur

Putin Doktrininin temelleri aslında daha eskiye dayanmaktadır, fakat bu şekilde sistematik ve açık bir şekilde ortaya konması Putin'in üçüncü döneminde gerçekleşmiştir. Putin'in asıl amacı, Rusya'nın Sovyet ardılı ülkelerinin bağımsızlıklarını tanıdıktan sonra o bölgelerde yaşayan Rus geleneklerini ve kültürünü benimseyen insanları savunmak ve onların haklarının garantörü olmaktır. Bu bakış açısı, Rus olmayan dini ve etnik olarak ortak tarihi değerlere sahip olan halklar için de geçerli olmaktadır. Doktrine göre, "Rusya, Rus dünyasının merkezidir". Putin doktrinindeki bu söylem ile Rusya ilk olarak çevresinde bulunan Rus halklarını domine ederek bu çemberi giderek genişletme amacındadır. Bu çember ilk olarak Ukrayna ve Belarus devletleri üzerinde oluşturulmuştur. Rusya-Ukrayna ilişkilerindeki Rus diasporasının korunması hatta Putin'in "Ukrayna ve Rusya'da ki yaşayan halkların ruhsal bir ıstırap çektiklerini biz bir milletiz hiçbir şekilde ayırlamayız" söylemi bu stratejinin uygulanmaya başlandığının göstergesidir (Aron, 2013).

Vladimir Putin, Valdai Kulüp'te yaptığı bir konuşmasında "Avrasya Birliği Rus kimliğiyle ortak tarihi mirasa sahip ulusların kimliğini korumak için tarihsel olarak Avrasya bölgesindeki boşluğu doldurmak için gerçekleştirilen bir projedir." (Voltaire Network, 2014). Böylece, Putin, yakın coğrafyasından gelebilecek tehditleri önlemek için kimliksel birliktelik söylemi ile Batı'nın yakın çevreye entegrasyonunu önlemeye çalışmıştır. Ortodoks Hristiyanlık ve Slav etnikliği üzerinden siyaset yapma stratejisi uzun zamandır yapılmıyorken artık bu doktrin ile beraber farklı bir düzlemde bağımsızlıkları koruyarak kazan kazan çerçevesinde Batı'yı "öteki" göstererek bir güven yaratmayı başarmıştır. Rusya, özellikle ABD olmak üzere Batılı ülkelerin uluslararası hukuka aykırı davranışlarda bulunduğunu ifade ederek söylemlerini ABD'nin baskıcı hegemon olmasına dayandırarak taraftar oluşturmayı başarmıştır. "2014 Yeni Askeri Doktrininde" de açıkladığı gibi Rusya için en büyük iki tehdit; NATO'nun Balkanlar ve Doğu Avrupa'ya genişlemesi ve Ukrayna'daki Batı varlığıydı. Öncelikle bu iki problem üzerine gidileceği ve kimlik siyasetinin bu sorunlar üzerinde uygulanacağı açıkça ortaya konulmuştur (Voltaire Network, 2014).

Bu doktrin ile Rusya hem NATO ve AB'nin genişleme tehdidini durdurmuş ve karşı kimlik bağlamında atağa geçmek durumunda kalmıştır. Bu karşılaşmanın ilk bölgesi 2014 yılında

Rusya'nın kimliksel özellikleri kullanarak ilhak ettiği Kırım'dır. NATO son genişlemesini Kırım'ın Sivastopol yerleşiminde bir üs ile gerçekleştirmek istemiştir. Ukrayna'nın iç siyasetindeki Batılılaşma algısından yararlanarak bu üssü kurmak istemesi Batı'nın liberalleşme ve modernleşme kimliğinden yararlanarak bir kimlik ihracı sonrasında bunu kolayca elde etme varsayımını göstermektedir. Böylece, Rusya orada bulunan Rus diasporasını ve Rusya yanlısı toplumun kimliksel özelliklerini kullanarak bir ikna ve demokratik bir referandum sonucu tehdidi ortadan kaldırmıştır. Nitekim Rusya bunu sadece yumuşak güç olan kimliksel unsurlarla değil sert güç olan Askeri alanda güçlü ve bağımsız oluşuyla da gerçekleştirmiştir. Askeri gücü tam olarak kullanmasa da bir caydırma aracı olarak sınırda hazır bulundurması Askeri gücünde bu minvalde gerekliliğinin göstergesidir (Lossovskyi, 2020: 11-14). En nihayetinde 2014'te Kırımın ilhaki sonrası çıkan kriz ve çatışmalar ve 24 Şubat 2022'de Rusya-Ukrayna savaşına dönüşmüştür. AB ve ABD, Rusya'ya caydırıcı bazı yaptırımlar uygulasa da kısa dönemde Rusya enerji gücünü Avrupa piyasalarına yansıtmayı başararak AB manevralarını etkisizleştirmiştir. Rusya bu söylem ile Ukrayna'yı kimlik noktasında ayrı bir devlet değil iç meselesi olarak tanımıştır. Bunun Balkanlar için de Sırbistan ve farklı Rus yanlısı dinamikleri üzerinden gerçekleşmesi de olası bir senaryo olarak göze çarpmaktadır.

Sırbistan, Rusya'yla 2012 yılı itibarıyla ilişkilerini en üst düzeye çıkarmıştır. İki devlet arasındaki vizeler kalkmış ve serbest ticaret anlaşmaları imzalanmıştır. Rusya, Balkanlarda tekrar etkin olmak için Sırbistan ile yakınlaşmayı ihmal etmemiş tarihsel müttefikliğini devam ettirmiştir. Rusya için, Sırbistan'ın Balkan bölgesinde güçlü ve etkin olması gerekmektedir. Kimliksel ortaklıklar ve bölgesel çıkarlar Rusya'nın Sırbistan'ın toprak bütünlüğünü ve bölgedeki egemenliğini korumasını mecbur kılmıştır. Nitekim Rusya askeri potansiyelini Sırbistan'ın ordusuna gerek teknik donanım gerekse araştırma ve geliştirme faaliyetleri noktasında aktarmıştır. Ayrıca, Rusya Kosova'yı tanımayarak o bölgenin hala Sırbistan toprağı olarak kabul edilmesi için uluslararası toplumu zorlamıştır.

24 Mayıs 2013 tarihinde Rusya ve Sırbistan aralarında Stratejik Ortaklık anlaşması imzalamışlardır. Bu tarihten itibaren Rusya Sırbistan'a 71 alanda yatırım yapmış ve Sırbistan ekonomisini yapılandırmıştır. 2014 yılında Alexander Vucic Sırbistan'da iktidara geldiğinde üçüncü enerji paketi kapsamında Gazprom, Sberbank, Lukoil vs. gibi uluslararası alanda etkinliği olan şirketler Sırbistan'a 2 milyar dolara yakın yatırım yaparak Sırbistan'ın kalkınmasına yardımcı olmuştur. JSC Rus demiryolları Sırbistan'da ki yolları yapmak üzere yaklaşık 900 milyon dolarlık bir ulaşım altyapısı anlaşması imzalamıştır (Russian Foreign Ministry, 2014).

2012 yılında Rusya gönüllü olarak UNESCO aracılığı ile Kosova bölgesine Ortodoks yapılarının restorasyonu için 2 milyon dolar yardımda bulunmuştur. Rusya, Balkanlarda Sırbistan'dan başlayarak Ortodoks kilisesi yapılanmalarına destek vererek kültürel olarak da entegre olmaya çalışmıştır. 2012 yılında ortak Slav devletlerinin diplomatları Rusya Dışişleri Bakanlığında bir araya gelerek birlik mesajları vermişlerdir. Ekim 2013'te Rus Ortodoks Patriği Kirill Kosova'da bulunan Sırlara destek vererek Ortodoksluğun önemli bölgesi olan Kosova'da etkin olmaya çalışmıştır. Sırbistan siyasetinde de sağ veya sol parti temsilcileri Rusya'ya karşı bir müttefik gibi bakmaktadır. Aslında bu ilişki müttefiklikten öte bir durumdadır, ortak petrol ve doğal gaz şirketleri, ucuz krediler, ortak askeri yapılanmalar ve ortak sosyo-kültürel faaliyetler, Rusya-Sırbistan arasındaki ilişkinin stratejik müttefiklikten daha öte bir anlayışta olduğunun göstergesidir. Balkanlarda ilk Rus uluslararası okul olan Valentina Tereshkova Okulu Belgrad'da 2017'nin başında açılarak Rus eğitim-öğretimini bölgede yaygınlaştırma

çalışmalarına başlamıştır. Alexander Vucic 3 Nisan 2017 tarihinde Sırbistan Başkanlık seçimlerini kazandığındaki konuşmasında “Avrupa ile entegrasyonu devam ettireceğiz ve Rusya ile ilişkilerimizi her zamankinden daha öteye taşıyacağız” mesajlarını vererek Rusya’nın karşısında bir politika gütmeyeceğinin işaretini vermiştir (Russian Foreign Ministry, 2017).

2017 yılında, Sırbistan’da Rus filmlerinin çoğunlukta olduğu Ortodoks sinema festivalleri düzenlenerek Slav halklarının kültürel ve kimliksel özellikleri festival filmlerinde yansıtılmış ve büyük ilgi görmüştür. Sırbistan, parlamento sözcüsü Maya Goykoviç, “Belgrad her türlü Rusya karşıtı söylem ve davranışın karşısındadır ve gelecekte Rusya ile ortaklıkların artırılması gerekmektedir.” demiştir. 2012’den 2019’a kadar Sergey Lavrov Belgrad’a her yıl birkaç defa ziyarette bulunarak hem ekonomik hem sosyo-kültürel hem de siyasi anlamda ilişkilerin gelişimi noktasında girişimlerde bulunmuş ve Sırbistan halkı tarafından bu ziyaretler memnuniyetle karşılanmıştır. Ayrıca, 2012 yılından sonra “Rusya Merkezi” adı altında kurulan sivil toplum örgütü ve yan kuruluşları Belgrad merkezli birçok sosyal ve kültürel etkinlik yaparak Sırbistan halkıyla bütünleşmeyi amaçlamıştır. Bunların yanında, Rusya, Sırbistan’ın Avrupa ile olan entegrasyon ilişkilerine herhangi bir müdahalede bulunmayarak iki bağımsız ülke arasındaki ilişki görüntüsü vererek dikkatleri üzerine çekmemiştir. Bu minvalde, Rusya artık Belgrad ile başlayan etki siyasetini “korkutma ve caydırıcılık” üzerinden değil bir “ikna ve onay” çerçevesinde ilerleterek hem yumuşak güç faktörlerini kullanmış hem de devletlerin egemenliklerine herhangi bir müdahalede bulunmayarak ikili ve çoklu ilişkilerini her düzeyde geliştirmiştir (Djokic, 2020: 238-239).

2012-2023 yılları arasında Rusya-Balkan ilişkileri, çehresini değiştirerek önceki yıllardan daha farklı bir anlayış oluşturmuştur. 2008 yılında gerçekleşen ekonomik kriz sonrası devletler ekonomik ve siyasi olarak istikrarsızlıklarını üzerinden atamamış alternatif arayışlarına girişmişlerdir. 2012 yılında devlet ekonomilerinin artçı sarsıntıları siyasi krizlere sebebiyet vermiştir. Arap ayaklanmaları başta olmak üzere dünyanın birçok yerinde gerçekleşen isyanlar Rusya’ya da Batı menşeli sivil toplum örgütlerinin destekleriyle parlamento ve başkanlık seçimleri sürecinde sıçramaya yüz tutmuş olsa da Vladimir Putin isyanları biraz baskıcı bir tavır ile de olsa püskürtmüştür. Bu noktada, Ukrayna’ya kadar gelen AB ve NATO, Rusya’nın tehdidi çok yakınında hissetmesine neden olmuş 2014 yılında Putin’in yeni bir Askeri Doktrin stratejisi ortaya çıkarmasına sebebiyet vermiştir. 2014 Askeri Doktrini ile Rusya ilk ve temel tehdit olarak başta Ukrayna’daki NATO ve AB genişlemesini sonraki süreçte ise Balkanlardaki NATO ve AB genişlemesini durdurmak için harekete geçilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Bu tarihten itibaren enerji arzı yönünden Balkanların Rusya’ya muhtaç olduğu gerçeğinden hareket edilecek olursa Balkan devletleri sivil alanlarını bu hassasiyetten dolayı açmıştır. Rusya, Rus Dünyası Vakfı, Valdai Kulüp, Rus Kültür Dernekleri, Ortodoks Kilisesi, Slav Dili ve Kültürü Derneği ve Rus Dışişleri Bakanlığı unsurlarını kullanarak Balkan toplumunda kimi zaman Slav kimi zaman Ortodoks kimliği ile ortak miras ve tarih etmenleri dâhilinde bir ontolojik güvenlik sahası oluşturarak Avrupa değerlerine karşı biyografik anlatılarını genişletmiştir. Böylece, toplumsal bir dayanak noktası oluşturarak Avrupa’nın oryantal ve yıpratıcı bakış açısına karşı dostluk, kardeşlik, dindaşlık, değerleri ile alternatif bir taraf oluşturmuştur. Maddi kaynaklar olarak Rusya gerek enerji gerekse askeri alanda üstünlüğünü Suriye ve Doğu Akdeniz’de kanıtlayarak Balkan devletlerine güven aşlamıştır. Rusya artık ekonomik caydırıcılık politikalarından vazgeçmiştir, çünkü alternatif bir enerji arzı bulunduğu tamamiyle Balkan devletlerinin Rusya’dan uzaklaşacağını düşünmüştür. Bu yol ise Hazar’dan gelen ve Türkiye’den geçerek Avrupa’ya uzanan yoldur. Bu noktada bu enerji hattını engellemek için elinden geleni yapan Rusya, aynı

zamanda alternatif enerji hatlarının oluşma ihtimalini bile değerlendirmiş farklı bir siyasi mekanizma kurması gerektiğini anlamıştır. Rusya artık Kırım'ın kimlik siyaseti ile ilhakından sonra Balkan devletlerini de kimliksel ortaklıklarla muhafaza edecek Avrupa genişlemesini bu şekilde durdurarak iç ve dış tehditleri azaltma yönünde adımlar atmaktadır.

Sonuç

Birey/Lider kimliğinin ontolojik güvenlik teorisi bağlamında Rus toplumuna etkileri Sırbistan üzerinden incelenmiştir. Lider kavramı geleneksel olarak otokratik monarşi yönetim anlayışına sahip olan Rusya için vazgeçilmez bir unsurdur. Lidere duyulan saygı hem Ortodoks Hristiyanlığının getirmiş olduğu Tsar'ın Tanrının yeryüzündeki temsilcisi olduğu inancı ile hem de kan bağının kutsallığının toplumdaki karşılığı ile sağlamlaşmış ve gerekçelenmiştir. Bu yüzden lider hangi kimliğe sahip olursa olsun toplum nezdinde değişimin öncüsü olmuştur. Uluslararası sistem Rusya'nın kimliğini etkilese de liderlerin değişime meydan okumaları sonucunda Rusya konjonktürel değişimlere kapalı kalmış ya da geç kalmıştır. Balkanlar, kimlik değişim süreçlerini lidere nazaran sistemin ideolojik ve kuramsal yapıtaşları etkisiyle gerçekleştirmiştir. Örneğin, Bizans ile Ortodoks Hristiyanlığının Balkanlar bölgesinde etkin olması, daha sonra Osmanlı Devleti döneminde İslam'ın getirmiş olduğu dini esaslar çerçevesinde yeni bir kültür oluşturulması, akabinde Sovyetler Birliği'nin bölgeye girişi ile sosyalist/komünist bir kimlik tezahürü bölgeye yerleşmiştir. Bu geçişler, uluslararası sistemin bölgeye yansımalarına karşılık gelmektedir. Rusya devleti bu geçişleri kimi zaman ortaya çıkaran kimi zaman sonradan kabul eden bir devletken Balkan bölgesi uygulayıcı konumda olmuştur.

Uluslararası ilişkiler alanında kimlik uygulamaları devletin sosyal bir inşa süreci olduğu ile ilgilidir. Bu inşa süreci toplumun tarihsel, geleneksel, dilsel ve dinsel özelliklerinin bir kültür oluşturup devletin kurumsal yapısını oluşturmasını ve uluslararası sistemde bu kimliği ile biyografik anlatılarını üretip bunu rutin hale getirerek kaygılarını azaltması rasyonel güvenlik anlayışından daha önemli bir unsur haline gelmiştir. Bireyin kimliği toplumsal yapıyı bu yapının değişkenleri ise devlet kimliğini oluşturmaktadır. Fakat, toplumun dinamikleri devlet kimliğini kümülatif bir şekilde oluştursa da devletin yönetim mekanizmaları da doğrudan devletin kimliğini yönlendirebilmektedir. Bu anlamda, devletin lideri güçlü bir lider ve devletin kurumsal sisteminin liderle özümsemişi bir devlet sisteminde lider(birey) kimliği devletin iç ve dış politikalarına doğrudan yansıtmaktadır. Rus devlet geleneği lider kimliğinden fazlasıyla etkilenen bir yapıya sahiptir. Vladimir Putin, modern Rusya'nın gelenekselci kişiliği ile Ortodoks ve Milliyetçi anlayışlarını, hukukçu kişiliği ile demokratik açılımlarını, enerji alanındaki çalışmalarıyla ise ekonomik vizyonunu belirlemiştir. Rus devlet geleneğinde lider çok etkili ve toplum tarafından kabul gören bir kimliksel etkidir. Bu durum anlatıların ve öz/benliğin liderin kimliği üzerinden oluştuğunun da bir kanıtıdır.

Balkan kimliğine bakıldığında ise liderden ziyade toplumsal örgütlenmeler, gelenekler ve ideolojiler ön plandadır. Balkanlarda, Osmanlı Devleti bölgeyi hâkimiyeti altına alana kadar Slavlaşan halklar ile Bizans'tan kalan Ortodoks öğretisi Balkan geleneğine hâkim olmuştur. Osmanlı ile birlikte Müslümanlaşma süreci gerçekleşmiş yaklaşık 500 sene Osmanlı etkisi Balkan bölgesinde görülmüştür. Fakat toplumsal olarak Müslümanlığı ve Türk hâkimiyetini kabul etmek istemeyen ve bağımsız olmak isteyen halklar bir başka Slav ve Ortodoks devlet olan Rusya'nın desteği ile bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Daha sonra Sovyetler Birliği egemenliğinde kalan Balkan bölgesi ideolojik olarak sosyalist bir yapıya bürünmüş ve devlet

sisteminde bu oluşumu uygulamıştır. Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra sosyalist ideoloji Balkan bölgesinde de yıkılmış ve bir boşlukla karşı karşıya gelindiğinde tekrar milliyetçilik akımın etkisi görülerek çatışma dönemleri yaşanmıştır. Batı bu çatışmaların uzlaştırıcı tarafı olarak Balkan bölgesini etki altına almak için Avrupa değerleri, demokratik açılımlar ve ekonomik yapılandırmalar sunmuştur. Balkan devletleri ise boşluğun vermiş olduğu buğulu ortam ile Batı'nın kalkındırma hamlelerini kabul ederek daha Batı'ya yakın politikalar üretmiştir. Bu yüzden de geçiş döneminde Balkan toplumları Avrupa Birliği ve NATO'nun doğu genişlemesinin en önemli bölgesi olmuş Rusya için ise ciddi tehdit oluşturmuştur.

21. yüzyılda Rusya tehditleri ilk olarak rasyonel güvenlik temelinde ekonomik caydırıcılık özellikle enerji arzından yoksun bırakma stratejisi ile tehdit varyasyonlarını kullanmıştır. Balkan bölgesi ise 2008 Ekonomik krizinin getirmiş olduğu kötü koşullar ve Avrupa'nın da ekonomik bir istikrarsızlığa uğraması sonucunda Rusya'dan gelecek ekonomik yatırım ve enerji arzına hayati ihtiyaç duymuştur. Bu noktada Rusya enerjiyi siyasi bir faktör olarak kullanarak Balkan siyasetine etki etmeyi başarmıştır. Ama bu durumun alternatif enerji arz hatları ile çözülebileceğini anlayarak 2014 yılında çıkardığı Askeri Doktrin ile Kırım'da başlattığı kimlik siyasetini Balkan bölgesine uygulayarak toplumsal ve siyasi dinamikleri etki altına almış ve ontolojik güvenliğini ön plana alarak ortak tarihi miras ve gelenek algısını harekete geçirmiştir. Nitekim Ruskiyy Mir, Valdai Club, Rus Dil ve Edebiyat kurumları, Ortodoks Kilisesi ve Rus Konsoloslukları gibi toplumsal ve sosyal uygulamalarla Balkan bölgesini tekrar Rusya'ya yakın bir bölge yaparak NATO ve AB genişlemesi tehdidini savmak istemiştir.

Özellikle Batı kurumları bünyesinde olan veya aday olan Balkan devlerinde etkisi hızla artan Rusya ikili ilişkilerini iki bağımsız devlet düzeyinde uygulayarak devletlerin egemenlik haklarının ihlaline sebebiyet vermemek için hassas davranmıştır. Bu yüzden, Balkan devletleri hem Avrupa ile hem Rusya ile ortak mekanizmalar aracılığı ile iletişim kurabilmiştir. Batı entegrasyonunu çok önemseyen Balkan devletleri Rusya'ya Batı kadar alan açmasa da gelecekte Batı tarafından tekrar aşağılanan ve dışlanan bir ortam gerçekleşirse Rusya her zaman bu boşluğu dolduracak konumda olacaktır.

Kaynakça

- Akçapa, M. (2020). *Rus Dış Politikasında Etkili Bir Aktör: Gazprom-Putin Dönemi Rusya-Sırbistan ilişkilerinde enerji faktörü*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Aron, L. (2013). *The Putin Doctrine*. Erişim adresi: Foreign Affairs: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2013-03-08/putin-doctrine>
- Backman, C. W. (1970). Role theory and international relations: A commentary and extension. *International Studies Quarterly*, 14(3), 310-319. doi:10.2307/3013585
- Browning, C. S., ve Joenniemi, P. (2017). Ontological security, self-articulation and the securitization of identity. *Cooperation and Conflict*, 52(1), 31-47. <https://doi.org/10.1177/001083671665316>
- Clark, J. N. (2008). *Serbia in Shadow of Milosevic: The Legacy of Conflict in the Balkans*. London: Tauris Academic Studies.
- Valdai Club. (2014). *Vladimir Putin's Speech at the Valdai Club*. Erişim adresi: <https://www.voltairenet.org/article185864.html>
- Derman, G. S. (2017). *Soğuk Savaş sonrası Rusya'nın Balkanlar politikası*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Dencausse, H. C. (2010). *İki dünya arasında Rusya*. Bursa: Ötüken Neşriyat Yayıncılık.
- Derrida, J. (2004). *Teoriden sonra hayat*. İstanbul: Agora Yayıncılık.
- Djokic, A. (2020). The Perspectives of Russia's Soft Power in the Western Balkans Region. *Rudn Journal of Political Science*, 22(2), 231-244. doi:10.22363/2313-1438-2020-22-2-231-244
- Efegil, E. (2015). *Rus Dış Politikasında Kimliğin Etkisi. İ. K. Ülger içinde, Putin'in Ülkesi Yeni Yüzyılın Eşiğinde*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Elbasani, A. (2008). EU enlargement in the Western Balkans: strategies of borrowing and inventing. *Journal of Southern Europe and the Balkans*, 10(3), 293-307. <https://doi.org/10.1080/14613190802493600>
- The Ministry of Foreign Affairs of Russia Federation. (2002-2019). *The Republic Of Serbia*. Erişim adresi: <http://www.mid.ru/en/maps/rs/?currentpage=main-country>
- Guibernau, M. (1997). *Milliyetçilikler*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Gustafsson, K. & Krickel-Choi, N. C. (2020). Returning to the roots of ontological security: insights from the existentialist anxiety literature. *European Journal of International Relations*, 26(3), 875-895. <https://doi.org/10.1177/135406612092707>
- Hasa, T. (2019). From normative to tangible governance: Time to change strategy of the EU enlargement process towards Western Balkans. *Bruges Political Research Papers*, 74, Archive of European Integration, http://aei.pitt.edu/97363/1/wp74_hasa.pdf
- Kidd, W. & Teagle, A. (2012). *Culture and identity*. Bloomsbury Publishing.
- Kremlin, (2018). President of Russia. Erişim adresi: <http://en.kremlin.ru/catalog/persons/538/events/58006>
- Lanteigne, M. (2018). Russia, China and the Shanghai Cooperation Organization: Diverging Security Interests and the 'Crimea Effect'. In: Blakkisrud, H., Wilson Rowe, E. (eds) *Russia's Turn to the East*. Global Reordering. Palgrave Pivot, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-69790-1_7
- Lossovskiy, I. (2020). Russia's Strategy Toward Post-Soviet States As Implementation Of The New Doctrine Of Limited Sovereignty (Putin Doctrine). *Ukraine Analytica*. 4(22). 8-17.
- Vysotsky, A. (2014). Russia and the Arab Spring. *Connections*. 14(1), 41-64. <http://www.jstor.org/stable/26326385>
- Morozova, N. (2009). Geopolitics, Eurasianism and Russian foreign policy under Putin. *Geopolitics*, 14(4), 667-686. <https://doi.org/10.1080/14650040903141349>
- Moulioukova, D. & Kanet, R. E. (2021). Ontological security: a framework for the analysis of Russia's view of the world. *Global Affairs*, 7(5), 831-853. <https://doi.org/10.1080/23340460.2021.2000173>
- Onay, Y. (2008). *Batıya direnen Rusya*. İstanbul: Yeni yüzyıl Yayınları.
- Pacer, V. (2015). *Russian Foreign Policy under Dmitry Medvedev, 2008-2012*. New York: Routledge.
- Patalakh, A. (2018). Emotions and Identity as Foreign Policy Determinants: Serbian Approach to Relations with Russia. *Chinese Political Science Review*, 495-528. <https://doi.org/10.1007/s41111-018-0105-3>

- Rrustemi, A. (2020). Far-Right Trends in South Eastern Europe: The Influences of Russia, Croatia, Serbia and Albania. *Hague Centre for Strategic Studies*. <http://www.jstor.com/stable/resrep24202>
- Rose, R. (2007). The impact of president Putin on popular support for Russia's regime. *Post-Soviet Affairs*, 23(2), 97-117. <https://doi.org/10.2747/1060-586X.23.2.97>
- Rynning, S. (2021). Deterrence Rediscovered: NATO and Russia. NL ARMS Netherlands Annual Review of Military Studies 2020: Deterrence in the 21st Century. *Insights from Theory and Practice*, 29-45. Doi:10.1007/978-94-6265-419-8
- Sakwa, R. (2008). New Cold War'or twenty years' crisis? Russia and international politics. *International affairs*, 84(2), 241-267. Doi:10.1111/j.1468-2346.2008.00702.x
- Sannav, S. C. (2017). *Soğuk Savaş Sonrası Sırbistan*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Harnisch, S., Frank, C., & Maull, H.W. (Eds.). (2011). *Role Theory in International Relations* (1st ed.). New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203818756>
- Smith, A (1997). *Milli Kimlik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Spechler, D. R. (2010). Russian Foreign Policy during the Putin Presidency: The Impact of Competing Approaches. *Problems of Post-Communism*, 57(5), 35-50. <https://doi.org/10.2753/PPC1075-8216570503>
- Suavi, A (1999). *Kimlik Sorunu, Ulusallık, Türk kimliği*. Ankara: Öteki Yayınları.
- Subotić, J. (2016). Narrative, Ontological Security, and Foreign Policy Change. *Foreign policy analysis*, 12(4), 610-627. <https://doi.org/10.1111/fpa.12089>
- Thorun, C. (2009). *Explaining Change in Russian Foreign Policy: The Role of Ideas In Post-Soviet Russia's Conduct Towards the West*. London: Palgrave Macmillan.
- Uzgel, İ. (2002). *Bağlantısızlıktan Yalnızlığa Yugoslavya'da Milliyetçilik ve Dış Politika*. Ankara: İmge Kitap.
- Uzgel, İ. (2017). *Yugoslav Federasyonundan Sırbistan'a*. Ankara: Akçağ Kitap.
- Vujačić, V. (2015). *Nationalism, myth, and the state in Russia and Serbia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Yılmaz, S. (2020). *Putin Era Russia's Foreign Policy And Security Doctrines*. Ankara: İlbilge Yayıncılık.

Extended Abstract

The aim of the article is to compare the analysis of the reflections of the narratives of Russia's leadership identity in the period of Vladimir Putin to regional strategies by dividing them into periods. In the article, firstly, the relationship between ontological security and role theory is explained. Then, it is explained why Vladimir Putin should securitize the Balkans. The period of Vladimir Putin is divided into periods according to certain transitional processes. The period of 2000-2004 has been defined as the process of change and identity construction. This is because Russia cooperates with international institutions and implements more liberal programs. The second period is the period of 2004-2012 restructuring and routinization of narratives, which, being aware of its own resources, started to return to identity politics and started the process of forming a counter-bloc. The period between 2012 and 2023 is a period in which many irrational policies are implemented to ensure ontological security and an existential struggle is waged in which the protection of identity/self is prioritized. Naturally, this situation caused the production of constant anxiety and brought undesirable results.

In particular, in Russia before Putin, we were confronted with a Russia that could not fully construct its own identity, which was between the Atlantic and Eurasian identity. Although, after the collapse of the Soviet Union, efforts were made to integrate with the West, especially in order to move away from the socialist/communist identity, this process resulted in Russia's contact with its close circle and its cooperation processes and shifting its direction to Asia at the same time, with the pressures of the nationalist and conservative sectors. However, during the Vladimir Putin era, three main characters of Putin formed the basis of Russia's future strategies. These three identities are; Firstly, Putin comes from a patriotic and patriotic family and was baptized in the Orthodox Church, although it was forbidden during the Soviet Union. These factors contributed to Putin's moral and national values and formed a part of his identity. Secondly, besides his law education at Leningrad State University, his master's degree in economics and especially his theses on energy were among the most important indicators of Russian energy diplomacy and commitment to the constitutional order. The last factor that formed Putin's identity is that he worked in the KGB, which is the Russian intelligence, between 1975-1990. This process caused Putin to learn about the functioning of the state, to work on behalf of the state by taking part in strategic fields, and to look behind the visible by taking part in deep state mechanisms. All these identity structures have formed the building blocks of the Russian Federation's transformation into a state identity that has a say in global politics by completing its transition period. Because these three characters formed the basis of 21st century Russian domestic and foreign policy. First, it is an understanding that prioritizes the survival of the state, which depends on its national and moral values. Secondly, it is a structure that adheres to the constitutional order, which manages to use it as an economic and, when appropriate, a political tool by holding most of the international energy market. Thirdly, a domestic and foreign policy behavior in terms of reducing the influence of oligarchs on the state and establishing strategic bases in the international arena with the use of national and international intelligence mechanisms. These three characters formed the modern identity of 21st century Russia. Therefore, the main elements that ensure the ontological security of the Russian state identity under the leadership of Putin were formed in this way.

The Balkans, on the other hand, is one of the important strategic regions where these narrative and routine identity values can be used. Serbia is the state that is most likely to act jointly with Russia in ensuring its ontological security, especially due to the fact that most of its population is both Slavic and Orthodox, and due to the attitude of the West during the disintegration of Yugoslavia. Therefore, Russia entered into a closer alliance after Vladimir Putin changed the Russian strategy. By using the elements of Russia, Ruskiyy Mir, Valdai Club, Russian Cultural Associations, Orthodox Church, Slavic Language and Culture Association and the Russian Ministry of Foreign Affairs, it creates an ontological security area in the Balkan society, sometimes Slavic, sometimes Orthodox, within the factors of common heritage and history, and confronts European values. expanded his biographical narratives. Thus, by creating a social fulcrum, it created an alternative side with friendship, fraternity, piety and values against the oriental and abrasive perspective of Europe. At this point, the possibility of being the implementer of irrational policies to ensure ontological security and to eliminate threats from the Balkans is quite high.